

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Adam Bodnar

Warszawa.

7/08/2017

KMP.573.21.2017.RK

Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości

Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa P-33

Szanowny Panie Ministrze,

W dniach 5-6 czerwca 2017 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (KMPT) wizytował Zakład Poprawczy w Sadowicach. Celem wizyty była ocena dostępu nieletnich do świadczeń zdrowotnych w zakresie psychiatrii i leczenia uzależnień.

W trakcie wizytacji przedstawicielka KMPT zapoznała się z zapisem monitoringu, dokumentującym stosowanie wobec wychowanków środków przymusu bezpośredniego. Środki te w okresie od listopada 2016 r. do dnia wizytacji, były stosowane 7-krotnie, przy czym, w 6 przypadkach dotyczyły nieletnich objętych opieką psychiatryczną.

Wobec wątpliwości dotyczących prawidłowości ich stosowania, zabezpieczono zapisy nagrań, celem dokonania analizy w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. Wykonana analiza wskazuje na szereg nieprawidłowości w zakresie legalności ich stosowania, prawidłowości wykonania i dokumentowania.

Z uwagi na powyższe przesyłam w załączeniu zapis nagrań wraz z poniższymi wnioskami, celem oceny i podjęcia odpowiednich działań zmierzających do wyeliminowania ujawnionych nieprawidłowości w przyszłości.

Stan faktyczny

Stan faktyczny został ustalony na podstawie nagrań monitoringu, notatek personelu ze stosowania środków przymusu bezpośredniego i pism kierowanych do Ministerstwa Sprawiedliwości przez dyrektora placówki.

W przypadku wychowanka środki przymusu bezpośredniego były stosowane 4-krotnie.

W dniu **7.11.2016 r. o godz. 8.00** nieletniego umieszczono w izbie izolacyjnej. Z dokumentacji wynika, że powodem była *agresja słowna wobec pracowników i eskalacja tejże agresji mogącej przerodzić się w agresję fizyczną*. Nieletniemu odebrano odtwarzacz plików mp3 i z tego powodu zaczął używać wulgaryzmów.

Notatka z zastosowania środka przymusu bezpośredniego jest niepełna, nie zawiera informacji o dacie i godzinie zakończenia stosowania środka. Z informacji dyrektora ZP wynika, że nieletni przebywał w izbie do dnia 8.11.2016 r. godz. 9.00 – tj. 25 godzin. Został zbadany przez lekarza rodzinnego po opuszczeniu izby ok. godz. 13.00. Dokumentacja nie zawiera nagrania z monitoringu. Dyrektor nie potrafił wyjaśnić wizytującym powodów braku nagrań.

W dniu **26.01.2017 r. o godz. 16.15** wobec nieletniego został zastosowany środek przymusu bezpośredniego w postaci pasa obezwładniającego i umieszczenia w celi izolacyjnej (informacja taka znajduje się w zawiadomieniu skierowanym do Ministra Sprawiedliwości). Z notatki wynika, że *wychowanek agresywnie wypowiada groźby pod adresem wszystkich pracowników, groził zamachem na zdrowie i życie pracowników, niszczył mienie zakładu kopiąc w drzwi izby przejściowej*.

W dalszej części notatki jest wspomniane, że nieletniemu założono kask, natomiast nie zostało to ujęte w informacji do Ministra Sprawiedliwości. Pas został mu zdjęty po półtorej godziny (o godz. 17.45), natomiast w notatce jest zawarta informacja, że *pozostał w izbie izolacyjnej kolejną dobę*.

W notatce z zastosowania środka przymusu bezpośredniego błędnie wpisano datę i godzinę zakończenia stosowania środka, tj. 26.01.2017 r., godz. 17.45, czyli czas, gdy zdjęto nieletniemu pas, nie zaś czas opuszczenia przez niego izby izolacyjnej.

Wychowanek był wcześniej w izbie chorych. Na nagraniu z monitoringu widać, jak uderzał rękami o drzwi. Wówczas interweniowało 3 pracowników – przewracając nieletniego na ziemię i zakładając pas oraz kask ochronny. Po kilku minutach weszli ponownie do izby i założyli mu kajdanki na nogi (chłopak kopał w drzwi).

Nagranie trwa 9 minut i rejestruje jedynie fragment postępowania z chłopcem. W zawiadomieniu do MS jest mowa, że po założeniu nieletniemu pasa obezwładniającego

przeniesiono do go do izby izolacyjnej, choć na nagraniu tego nie widać. Nagranie nie obejmuje całego pobytu nieletniego w izbie izolacyjnej.

Nieletni nie był zbadany przez lekarza. Notatka ze stosowania środka przymusu bezpośredniego nie zawiera też podpisu nieletniego, świadczącego, że został on pouczony o możliwości złożenia skargi na zastosowanie wobec niego środka przymusu bezpośredniego. Można zatem przypuszczać, że takie pouczenie nie miało miejsca.

W dniu **24.02.2017 r. o godz. 15.15** wobec nieletniego został zastosowany środek przymusu bezpośredniego w postaci pasa obezwładniającego i umieszczenia w izbie izolacyjnej (informacja wskazana w zawiadomieniu do MS). Z notatki wynika, że nieletni zaczął wypowiadać wulgaryzmy wobec pracowników zakładu. Potem zaczął grozić samookaleczeniem.

Z notatki wynika, że nieletni był o godz. 17.00 badany przez lekarza, który stwierdził ślady po kajdankach na rękach i nogach, ślady na ramionach, zasinienie ok. 0,5 cm na małym palcu dłoni, krew na małżowinie usznej. Z notatki wynika też, że stosowanie środka przymusu bezpośredniego zakończono o godz. 17.40. W notatce ze stosowania środka lekarz wspomina m.in. o bólu łokcia. W dokumentacji brak jest nagrań monitoringu.

W dniu **28.04.2017 r. o godz. 9.45** wobec nieletniego został zastosowany środek przymusu bezpośredniego w postaci pasa obezwładniającego (informacja wskazana w zawiadomieniu do MS). Z notatki wynika że bezpośrednią przyczyną był *czynny opór wychowanka i napad na pracownika*. Nieletni odmówił pójścia do szkoły, *zachowywał się wulgarnie i agresywnie. Groził pracownikom, a nawet pozwalał sobie na gesty pozorujące atak z pięściami*.

Nieletniego sprowadzono do izby chorych ze względu na *pobudzenie emocjonalne*. Poproszono go o oddanie odtwarzacza plików mp3 oraz papierosów, nieletni nie chciał tego zrobić. Ponieważ nie podporządkował się poleceniom, zastosowano wobec niego pas.

Z notatki wynika, że był badany przez lekarza, i że zakończono stosowanie środka przymusu bezpośredniego o godz. 10.50. Na nagraniu z monitoringu widać, jak w wyniku dyskusji z pracownikami ZP nieletni stawał się coraz bardziej poirytowany, wymachiwał rękami i uderzył jednego z pracowników. Wówczas do izby chorych wkroczyło 6-7 pracowników, którzy próbowali, w sposób bardzo nieudolny, unieruchomić nieletniego i założyć mu pas. Ostatecznie rozebrano chłopca do naga, założono mu pas z rekoma

spiętymi do tyłu, przeprowadzono przez korytarz do innej izby, położono na materacu. Nieletni otrzymał również zastrzyk uspokajający zlecony przez lekarza. Zapis z monitoringu jest niepełny, kończy się tym, jak nieletni otrzymuje zastrzyk i leży na materacu.

W przypadku wychowanka _____ zastosowano środek przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w izbie izolacyjnej. Nagranie jest niepełne, trwa ok. 29 minut. Zapis monitoringu kończy się, mimo że nieletni nadal przebywał w izbie izolacyjnej. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich nie dysponuje dokumentacją z zastosowania powyższego przymusu bezpośredniego. Nie dysponuje także imieniem nieletniego i innymi bliższymi danymi wychowanka.

W przypadku wychowanka _____ zastosowano w dniu **4.04.2017 r.**, o godz. **23.25**, środek przymusu bezpośredniego w postaci pasa obezwładniającego (informacja pochodzi z zawiadomienia do MS). Jako powód wskazano *czynny opór wychowanka* – rozbił on lampę w izbie chorych i chciał dokonać samookaleczenia.

Z notatki ze stosowania środka przymusu bezpośredniego wynika, że dzwoniło na pogotowie ratunkowe, ale dyspozytor odmówił przyjazdu lekarza. Z notatki wynika także, że w dniu 5.04.2017 r., o godz. 1.20 zaprzestano stosowania środka przymusu. Rana została opatrzona przez wychowawcę.

Na nagraniu z monitoringu widać, że nieletni miał założony pas, kask i kajdanki na nogi, siedział na posadzce w spodniach od piżamy. Był z nim cały czas obecny wychowawca.

Na nagraniu widać też, jak strażnicy wnoszą drabinę i wymieniają stłuczoną wcześniej przez nieletniego lampę. Zamiatają i wynoszą drabinę, po jakimś czasie wynoszą również materac.

Nieletni położył się na posadzce, strażnicy ciągle podchodzili i go podnosili, każąc siedzieć, ale chłopak w końcu położył się i leżał. Po ok. 2 godzinach, nieletniemu zdjęto pas, kajdanki i kask, włożono materac, chłopiec poszedł spać. Nagranie trwa ok. 3 godzin. Zabezpieczono także monitoring z korytarza.

Wobec wychowanka _____ został zastosowany w dniu 27.12.2016 r., o godz. 11.05 środek przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w izbie izolacyjnej (informacja wskazana w zawiadomieniu do MS). Jako powód zastosowania przymusu napisano *agresja wobec innego wychowanka, agresja słowna wobec pracownika, zagrożenie*

pracownikom. Notatka ze stosowania przymusu zawiera też zapis *nie wzywano lekarza, konsultacja odbyła się telefonicznie.* Stosowanie środka przymusu bezpośredniego przerwano w dniu 28.12.2016 r. o godz. 11.00.

Na nagraniu z monitoringu widać, jak nieletni uderzył na holu innego wychowanka, następnie 2 strażników wykręciło rękę i sprowadziło go do izby izolacyjnej. W notatce ze stosowania ś.p.b., nie wspomiano o tym, że zastosowano siłę fizyczną podczas sprowadzania nieletniego do izby izolacyjnej, choć w mojej ocenie powinno być to ujęte.

Nagranie z izby izolacyjnej jest niepełne, obejmuje jedynie 3 pierwsze minuty pobytu w niej wychowanka.

Wnioski Rzecznika Praw Obywatelskich

Wykonywanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich funkcji krajowego mechanizmu prewencji, w rozumieniu Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) polega na monitorowaniu miejsc pozbawienia wolności (w tym zakładów poprawczych), diagnozowaniu potencjalnych zagrożeń i sfer ryzyka oraz prowadzeniu stałej współpracy z władzami, tak by minimalizować niebezpieczeństwo wystąpienia w przyszłości tortur oraz innych form niehumanitarnego i poniżającego traktowania oraz karania osób, pozostających pod pieczę państwa.

Na bazie ujawnionych wyżej przypadków zwracam uwagę na następujące zagadnienia.

1) Nieludzkie i poniżające traktowanie nieletnich podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego

Postępowanie z wychowankami (w dniu 28.04.2017 r.) oraz (w dniu 4.04.2017 r.), w czasie stosowania środków przymusu bezpośredniego, miało w mojej ocenie charakter niehumanitarnego i poniżającego traktowania podopiecznych.

Zakaz tortur i niehumanitarnego, poniżającego traktowania albo karania, określony w art. 40 Konstytucji i art. 3 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r., ma charakter bezwzględny i nie może być zniesiony w żadnej sytuacji, co podkreślał w swoich orzeczeniach Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu¹.

Oznacza to, że niezależnie od okoliczności i postawy osób pozostających pod opieką państwa, nie można wobec nich dopuszczać się powyższych zachowań.

We współczesnym orzecznictwie Trybunał określa tortury wyłącznie jako umyślne, niehumanitarne traktowanie powodujące bardzo poważne i okrutne cierpienie. Za *niehumanitarne* uznaje zachowanie, jeżeli, *inter alia*, było ono stosowane z premedytacją przez wiele godzin i spowodowało albo faktyczne uszkodzenie ciała, albo intensywne fizyczne i psychiczne cierpienie².

Natomiast traktowanie można określić jako *poniżające*, jeżeli miało ono na celu wywołanie w ofierze uczucia strachu, udręczenia i niższości będącego w stanie poniżyć i upokorzyć. Jednocześnie, Trybunał stale podkreślał, że wchodzące w grę cierpienie i poniżenie musi w każdym razie wykraczać poza nieunikniony element cierpienia lub poniżenia związany z daną formą zgodnego z prawem traktowania lub karania³.

Analizując sposób postępowania personelu placówki ze wskazanymi wyżej wychowankami nie mam wątpliwości, że dopuszczono się wobec nich zachowań, które można określić jako niehumanitarne i poniżające.

Zachowań dopuszczano się z premedytacją, przez okres kilku godzin, powodując zarówno intensywne fizyczne i psychiczne cierpienie, jak i wywołując w chłopcach uczucie strachu, udręczenia i niższości. Zastosowane środki były nieproporcjonalne do zachowania nieletnich i miały na celu poniżenie ich. Ponadto stosowanie kajdanek na nogi i kasku ochronnego przez personel zakładu poprawczego jest działaniem bezprawnym, wykraczającym poza nieunikniony element cierpienia lub poniżenia, związany z pobytem nieletniego w zakładzie poprawczym lub stosowaniem zgodnych z prawem środków przymusu bezpośredniego.

¹ Wyrok z dnia 24.07.2014 r., w sprawie Al.-Nashiri przeciwko Polsce, skarga nr 28761/11, § 505.

² Tamże, § 508.

³ Wyrok z dnia 17.04.2012 r., w sprawie Piechowicz przeciwko Polsce, skarga nr 20071/07.

Trudno mi bowiem znaleźć uzasadnienie dla rozebrania do naga wychowanka i przeprowadzenie go nago przez korytarz, po uprzednim skuciu mu rąk z tyłu i założeniu pasa obezwładniającego. Nie znajduję też podstaw do pozostawienia nieletniego w pomieszczeniu bez łóżka, bez możliwości odpoczynku i zmuszanie go do siedzenia, podczas gdy był on jedynie w spodniach od piżamy, nogi miał skute kajdankami, miał też założony kask ochronny oraz pas obezwładniający.

2) Stosowanie wobec wychowanków zakładu poprawczego środków przymusu bezpośredniego, do których użycia personel tych placówek nie jest uprawniony

W przypadku stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec :

(w dniu 26.01.2017 r.) oraz

(w dniu 4.04.2017 r.) użyto

jednocześnie pasa obezwładniającego, kajdanek na nogi oraz kasku ochronnego. Należy wskazać, że zgodnie z art. 95a ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2014 r., poz. 382 z późn. zm), dalej u.p.n., w razie bezskuteczności środków oddziaływania psychologiczno-pedagogicznego, w przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 1-3, 6, 8, 10 i 12-14 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. poz. 628 i 1165, z 2014 r. poz. 24 i 1199 oraz z 2016 r. poz. 904), dalej u.ś.p.b., wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym, schronisku dla nieletnich lub młodzieżowym ośrodku wychowawczym można użyć środka przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej.

Wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich, gdy użycie siły fizycznej jest niewystarczające, w przypadku usiłowania targnięcia się tego nieletniego na życie lub zdrowie własne albo innej osoby, można użyć środków przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 3, 4 lub 15 u.ś.p.b. (kaftana bezpieczeństwa, pasa obezwładniającego lub izby izolacyjnej).

W mojej ocenie używanie wobec wychowanków zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich kasku ochronnego oraz kajdanek na nogi jest na gruncie obowiązującego prawa niedopuszczalne.

Należy też uwypuklić, że informacji o zastosowaniu tego typu środków nie odnotowywano w notatce ze stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz zawiadomieniu skierowanym do Ministra Sprawiedliwości, co mogło uniemożliwić nadzór

nad prawidłowością stosowania środków przymusu, podjęcie stosownej interwencji i zapobiegnięcie nieprawidłowościom w przyszłości.

Podkreślenia wymaga również, że zgodnie z zasadą proporcjonalności, wyrażoną w art. 6 ust. 1 u.ś.p.b., personel zakładu poprawczego powinien stosować środki przymusu proporcjonalne do stopnia zagrożenia oraz wybierać te, które stwarzają jak najmniejsze dolegliwości, wynikające z ich użycia. Ustawa wskazuje bowiem, że środki przymusu bezpośredniego wykorzystuje się, w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości.

3) Brak zapisów monitoringu lub jego niewłaściwe utrwalenie

W 2 przypadkach użycia środków przymusu bezpośredniego (wobec w dniach 7.11.2016 r. oraz 24.02.2017 r.) nie utrwalono zapisów nagrań monitoringu, które pozwoliłyby na ocenę prawidłowości stosowania środka.

W pozostałych przypadkach nagrania są fragmentaryczne i nie obrazują stosowania środków przymusu przez cały okres ich użycia (w większości zawierają jedynie kilka początkowych minut, nie zaś cały pobyt nieletniego w izbie izolacyjnej).

Stwarza to ryzyko zaistnienia przemocy wobec wychowanka podczas nierejestrowanego fragmentu pobytu w izbie i braku możliwości obiektywnej oceny ewentualnych zarzutów ze strony pokrzywdzonego.

Z notatki ze stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec w dniu 24.02.2017 r. wynika, że nieletni był o godz. 17.00 badany przez lekarza, który stwierdził ślady po kajdankach na rękach i nogach, ślady na ramionach, zasinienie ok. 0,5 cm na małym palcu dłoni, krew na małżowinie usznej. Mimo to, zapis monitoringu nie został zabezpieczony.

Należy podkreślić, że § 105⁵ ust. 3-6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2017 r. poz. 487, tekst jedn.) wskazuje, że: zapis z monitoringu jest przechowywany na informatycznym nośniku danych przez 90 dni od dokonania zapisu – w przypadku monitoringu izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych i izb chorych oraz przez 60 dni od dokonania zapisu – w przypadku innych pomieszczeń.

W przypadku zarejestrowania przez monitoring wydarzenia nadzwyczajnego lub użycia wobec wychowanka środka przymusu bezpośredniego zapis jest utrwalany i przechowywany na zewnętrznym informatycznym nośniku danych w aktach wychowanka do ukończenia przez niego 23 roku życia.

Zapis przechowuje się w sposób zapobiegający jego utracie, uszkodzeniu lub zniszczeniu, w szczególności w wyniku oddziaływania środków chemicznych, czynników mechanicznych, temperatury, światła i pola magnetycznego. Dyrektor zakładu lub schroniska odpowiada za właściwe przechowywanie i zabezpieczenie zapisu przed dostępem do niego osób nieuprawnionych.

Ponadto, zgodnie z § 10 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dz. U. z 2013 r. poz. 638) dokumentację dotyczącą umieszczenia nieletniego oraz jego pobytu w izbie izolacyjnej stanowią notatka oraz nośnik zawierający zapis z urządzeń rejestrujących, które dołącza się do akt osobowych nieletniego.

4) Niespełnianie wymogów dotyczących właściwego wyposażenia izb izolacyjnych

Zapis nagrań zabezpieczonego monitoringu dowodzi, że żadne z pomieszczeń, w którym wykonywano środki przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w izbie izolacyjnej, nie spełniało wymogów dotyczących właściwego wyposażenia tych pomieszczeń. Znajdowały się w nich krzesło i stół przymocowane do podłogi, nie było natomiast łóżka, jedynie materac.

Dodatkowo na jednym z nagrań (dot. stosowania wobec środków przymusu bezpośredniego w dniu 4.04.2017 r.) widać, jak nieletni wybija lampę i próbuje się okaleczyć, następnie nieletniemu został założony pas obezwładniający, kask ochronny i kajdanki na nogi. Chłopiec w dalszym ciągu pozostawał w tej samej izbie, siedział lub kładł się na podłodze, gdyż wcześniej wyniesiono z niej materac.

Jednocześnie, w trakcie pobytu nieletniego w izbie, strażnicy wnieśli drabinę i wymienili stłuczoną wcześniej przez nieletniego lampę. Tymczasem, nieletni winien być umieszczony w izbie izolacyjnej, która zgodnie z § 6 rozporządzenia w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej jest pomieszczeniem wentylowanym, ogrzewanym i oświetlonym, o powierzchni co najmniej 4 m², znajdującym się na terenie zakładu

poprawczego lub schroniska dla nieletnich. Izba izolacyjna jest wyposażona w trwale przymocowane do podłogi: stół, krzesło i łóżko. Izba izolacyjna powinna być urządzona w sposób uniemożliwiający dokonanie przez nieletniego samouszkodzenia. Izba izolacyjna jest objęta monitorowaniem przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących. Sprzęt służący do monitorowania i oświetlenia izby izolacyjnej jest zabezpieczony przed dostępem nieletniego umieszczonego w tej izbie.

5) Niekompletne notatki ze stosowania środków przymusu bezpośredniego

W przypadku stosowania przymusu wobec _____ w dniu 7.11.2016 r. notatka z tego zastosowania jest niepełna, nie zawiera informacji o dacie i godzinie zakończenia stosowania środka.

W notatce ze stosowania środka przymusu wobec ww. nieletniego w dniu 26.01.2017 wskazano błędny czas jego zakończenia (wpisano, że stosowanie zakończyło się w dniu 26.01.2017 r., o godz. 17.45, czyli w momencie, gdy nieletniemu zdjęto pas obezwładniający po upływie 1,5 godziny, a nie kiedy wyszedł on z izby izolacyjnej). Ponadto w zawiadomieniu do Ministerstwa Sprawiedliwości jest mowa o tym, że po założeniu wychowankowi pasa obezwładniającego, przeniesiono go do izby izolacyjnej. Stosowano zatem środek przymusu w postaci izby izolacyjnej.

W notatce brakuje też podpisu nieletniego w zakresie pouczenia o możliwości złożenia skargi na zastosowanie wobec niego środka przymusu bezpośredniego (w niektórych notatkach znajdowała się adnotacja *odmówił złożenia podpisu*).

6) Brak badań lekarskich w związku ze stosowaniem środków przymusu bezpośredniego

Przeprowadzona analiza pokazuje, że nie wszyscy wychowankowie, wobec których stosowano środki przymusu bezpośredniego, byli badani przez lekarza. Sytuacje takie dotyczą:

- _____ – wobec którego w dniu 16.01.2017 r. użyto pasa obezwładniającego, kasku ochronnego, kajdanek na nogi oraz umieszczono go w celi izolacyjnej – nieletni nie był w ogóle badany przez lekarza;

- – wobec którego w dniu 4.04.2017 r. użyto pasa obezwładniającego, kasku ochronnego, kajdanek na nogi.

W przypadku nagrania monitoringu pokazują, jak członek personelu placówki wykonuje opatrunek na ramię nieletniego (zranienia nieletni prawdopodobnie doznał po tym, jak rozbił lamę oświetleniową w izbie izolacyjnej, w której cały czas przebywał). W notatce jest informacja, że dzwoniło na pogotowie ratunkowe, ale dyspozytor odmówił przyjazdu lekarza.

Zgodnie z 16 ust. 5 u.ś.p.b. wychowankowi należało zapewnić pomoc medyczną i dalsze stosowanie środków przymusu bezpośredniego uzależnić od opinii personelu medycznego. Powyższy przepis ustawy wskazuje bowiem, że w przypadku użycia kaftana bezpieczeństwa lub pasa obezwładniającego w stosunku do nieletniego lub kobiety o widocznej ciąży, osobie tej należy niezwłocznie zapewnić pomoc medyczną, a dalsze użycie tych środków uzależnia się od opinii osoby udzielającej tej pomocy.

Z kolei w notatce dotyczącej umieszczenia, w dniu 27.12.2016 r., w izbie izolacyjnej , znalazł się zapis *nie wzywano lekarza, konsultacja odbyła się telefonicznie.*

Warto w tym miejscu podkreślić, że rzetelne badanie lekarskie jest jedną z podstawowych gwarancji zapobiegających torturom i nieludzkiemu traktowaniu. Pozwala na ujawnienie przypadków przemocy, zabezpieczenie dowodów na potrzeby postępowania karnego i poinformowanie przez lekarza organów ścigania. Sama zaś świadomość możliwości pojawienia się niezależnego personelu medycznego może zadziałać odstrasząco na osoby chcące dopuścić się przemocy. Badanie może też ujawnić lub ułatwić wykrycie innych istotnych z medycznego punktu widzenia nieprawidłowości.

Dlatego jeżeli istnieje konieczność konsultacji lekarskiej, powinna umożliwiać ona lekarzowi dokładne obejrzenie nieletniego i odbycie z nim rozmowy, w warunkach zapewniających poufność rozmowy (chyba, że ze względów bezpieczeństwa uzna on, że udział personelu jest konieczny). Tylko bowiem w takich okolicznościach możemy mówić o efektywnym mechanizmie chroniącym nieletniego przed torturami. Inne rozwiązanie nie gwarantuje, że nieletni będzie czuł się na tyle swobodnie i bezpiecznie, by szczerze opowiedzieć o tym, jak jest traktowany. Nie wszystkie ślady obrażeń, przy

pobieżnym badaniu lekarskim, mogą być widoczne. Tym bardziej w sytuacji zaobserwowanej tu konsultacji telefonicznej.

7) Wątpliwości w zakresie przesłanki do użycia środków przymusu w postaci izby izolacyjnej

Zgodnie z art. 27 u.ś.p.b. w izbie izolacyjnej można umieścić nieletniego w celu jego czasowego odosobnienia, w przypadkach odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby lub przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji.

Tymczasem w notatce z zastosowania środka przymusu bezpośredniego wobec z dnia 26.01.2017 r. jako przyczyny zastosowania ś.p.b. podano: *Nieletni nie reagował na próby wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania, zgodnie z wydanym przez pracowników ochrony poleceniem uspokojenia się, ponownie sytuacja powtórzyła się, gdy w tej samej sprawie interweniował wychowawca dyżurny, wychowanek agresywnie wypowiadał groźby pod adresem innych pracowników zakładu, groził zamachem na zdrowie i życie pracowników, agresywnie próbował niszczyć mienie zakładu kąpiąc w drzwi izby przejściowej próbując je wyważyć. Dodatkowo namawiał do podobnego zachowania się innych wychowanków przebywających w izbie chorych. Jego zachowanie negatywnie wpłynęło na zachowanie innego wychowanka.*

Z kolei w notatce z dnia 7.11.2016 r. jako przyczynę umieszczenia w izbie izolacyjnej podano: *Agresja słowna wobec pracowników i eskalacja agresji mogącej przerodzić się ze słownej w fizyczną.*

Zgodnie z art. 11 pkt 3 oraz 16 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, w sytuacji przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby można w przypadku nieletnich użyć jedynie kaftana bezpieczeństwa lub pasa obezwładniającego, nie zaś izby izolacyjnej, jak miało to miejsce w powyższych przypadkach.

W 2015 r. wobec nieletnich nie stosowano środków przymusu bezpośredniego. Moje wątpliwości budzi natomiast sposób badania i oceny przez sędziego prawidłowości stosowania i dokumentowania środków przymusu bezpośredniego w 2016 r.

W protokole kontroli z dnia 21 kwietnia 2016 r. czytamy: *5 razy zastosowano środki przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w izbie izolacyjnej oraz zastosowanie pasa obezwładniającego* (strona 6). Na stronie 12 pojawia się z kolei wpis: *w 2016 r. dwukrotnie stosowano środki przymusu podczas wydarzeń nadzwyczajnych.*

Sędzia nie poddaje ich jednak analizie – nie ocenia prawidłowości ich stosowania i dokumentowania. Z treści protokołu nie wynika też, czy sędzia zapoznała się z zapisem monitoringu ze stosowania ś.p.b. W części III protokołu, dotyczącej ogólnej oceny placówki, sędzia pozytywnie oceniła jej funkcjonowanie.

Warto uwypuklić, że w okresie objętym kontrolą sędziego doszło do dwukrotnego zastosowania wobec wychowanków środków przymusu bezpośredniego, które budziły wątpliwości: (7.11.2016 r. – umieszczony w izbie izolacyjnej) oraz (27.12.2016 r. – umieszczony w izbie izolacyjnej).

Sędzia nie zwróciła też uwagi na brak nagrania monitoringu, dokumentującego pobyt nieletniego w izbie izolacyjnej w dniu 7.11.2016 r. oraz niepełny zapis stosowania środka w przypadku .

Chciałbym w tym miejscu podkreślić znaczenie inspekcji sędziowskich dla eliminowania i zapobiegania zaistnieniu wobec nieletnich tortur i innych form niehumanitarnego traktowania. Jak bowiem wskazuje działający przy Radzie Europy – Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment): *Skuteczne zażalenia i procedury inspekcyjne są podstawowymi gwarancjami przeciwko złemu traktowaniu w ośrodkach dla nieletnich. (...) Komitet przywiązuje także szczególne znaczenie do regularnych wizytacji ośrodków dla nieletnich przez niezależne organy (na przykład komitet wizytacyjny lub sędziego) uprawnione do przyjmowania – i ewentualnego podejmowania dalszych kroków – zażaleń osób nieletnich, a także dokonywania inspekcji warunków zakwaterowania i pomieszczeń* [§ 36 Fragment Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12].

Dlatego też obszary nieodłącznie związane z ryzykiem naruszenia praw nieletnich (jak stosowanie środków przymusu bezpośredniego) powinny być poddane wnikliwej uwadze i analizie sędziego wizytatora.

W związku z powyższym zwracam się o ustosunkowanie się do poczynionych ustaleń i poinformowanie o działaniach podjętych w sprawie.

Z wyrazami szacunku,

Załączniki:

- 4 płyty CD,
- 1 płyta DVD.

Do wiadomości:

1. Rzecznik Praw Dziecka,
2. Rzecznik Praw Pacjenta,
3. Prezes Najwyższej Izby Kontroli.